

**Filmpplan documentaire:
‘Een cadeau in zwart
papier’.**

29 tot 50 minuten

Logline:

'Een cadeau in zwart papier' is een trip die je meeneemt in de (belevings-)wereld én in het hoofd van mensen met NAH.

Premisse

In Nederland wonen ongeveer 650.000 mensen met NAH, (Niet Aangeboren Hersenletsel).

In deze film volgen we de theatergroep WirWar, gevormd door 10 spelers met NAH. We zien wat NAH met iemand doet, de impact op diens omgeving, maar ook hoe NAH unaniem omarmt wordt door de spelers van WirWar: niemand wil nog terug naar het leven voor NAH. Waar komt dat vandaan en welke rol speelt een lotgenotengroep als WirWar daarin?

Motivatie

Het verhaal van NAH is urgent: er zijn veel mensen met NAH in Nederland en ondanks dat is er nog veel onbegrip. Niet alleen in de directe omgeving, zelfs ook bij zorgprofessionals. Onder meer dat was de reden dat een speler van de groep WirWar contact zocht met mij als documentairemaker na het zien van mijn documentaire Levensatletiek op NPO 2 extra bij Makers van van morgen en 2doc.nl.

Een kennismaking met de groep en één op één gesprekken met enkele deelnemers bracht veel materiaal en inspiratie voor het doel en verhaallijn van de documentaire. Een onderwerp en verhaal dat past bij mij als filmmaker en ook nieuwe invalshoeken brengt om mij verder te ontwikkelen. Ik maakte nog niet eerder een mozaïek vertelling over verschillende personen in verschillende situaties. Ik werkte ook nog niet eerder in een documentaire met een animator en sounddesigner.

WirWar heeft in het seizoen van 2022/2023 al een onderzoek laten uitvoeren naar de mogelijkheid om over deze groep een documentaire te laten maken. Documentairemaker Anne van Slageren heeft ze hierbij geholpen door drie deelnemers te interviewen. Zo is bijvoorbeeld onderzocht of er genoeg interessant materiaal 'huisvest' in deze groep, maar ook of de deelnemers in staat zouden zijn om als onderwerp te dienen. Dit maakt dat deelnemers al goed weten waar ze aan beginnen, wat er komt kijken bij het maken van een documentaire en wat ze te vertellen hebben. Ter voorbereiding hierop heb ik ook gesprekken gehad met de groep en individuele gesprekken met vier deelnemers, soms in combinatie met een partner.

Dit alles bracht een krachtig verhaal naar boven voor de documentaire. De documentaire kan laten zien wat het leven met NAH inhoudt en wat een groep met lotgenoten als WirWar brengt. Voor mensen met NAH maar ook lotgenotencontact in het algemeen. Last but not least vertelt het natuurlijk ook een verhaal over keuzes die je hebt hoe om te gaan met NAH.

Uit online onderzoek is gebleken dat er nog nauwelijks documentaires zijn over dit onderwerp. In Nederland krijgt vooral Alzheimer veel aandacht in de media en blijft NAH wat dat betreft behoorlijk achter; terwijl naar schatting het aantal mensen met een NAH dubbel zo hoog is als het aantal mensen met een vorm van dementie.

Synopsis

In Nederland wonen meer dan 650.000 mensen met NAH (Niet Aangeboren Hersenletsel). In 'Een cadeau in zwart papier' maken we deel uit van WirWar, een theatergroep met tien spelers met NAH.

WirWar maakt theater over het leven met NAH. Zo is er een scene waarbij de buitenwereld NAH wil duiden, maar speelster Margit zich niet in een hokje laat stoppen. Afhankelijk van welk deel van de hersenen beschadigd is en mate waarin, komt NAH namelijk voor in vele vormen. Dat maakt het voor de buitenwereld moeilijk te begrijpen wat NAH nou is. Voor regisseur Aad en de spelers zelf vormt dat natuurlijk een uitdaging; de één kan tekst onthouden de ander niet, naast geheugenverlies kunnen mensen stemmingswisselingen ervaren, duizeligheid, moeite met plannen, communicatieproblemen, gehoorverlies en overgevoeligheid voor prikkels en gedragsveranderingen. In de aanloop naar het optreden eind november, zien we dan ook hoe lastig het proces is om een theaterstuk onder de knie te krijgen. En ook welke spanningen het optreden zelf met zich meebrengt bij spelers die extra gevoelig zijn voor prikkels en stress.

Opvallend is dat de spelers unaniem zeggen niet meer terug te willen naar het leven van vóór het hersenletsel, het 'cadeau in zwart papier'. NAH verrijkt hun leven en WirWar heeft daar als groep van lotgenoten een aandeel in. Speelster Eugenie omschrijft het als een feest der herkenning. Binnen WirWar hoeft niets te worden uitgelegd, mensen begrijpen elkaar zonder woorden. Waardoor je na een repetitie of optreden altijd weer terug moet naar de 'normale' wereld vol onbegrip.

De spelers laten scenes zien geïnspireerd op eigen ervaringen. Daarom geeft de documentaire ons ook een inkijk in het persoonlijke leven van een aantal deelnemers. Bijvoorbeeld Marjan en Ingrid, die heel anders omgaan met hun NAH. Marjan is het middelpunt van een groot samengesteld gezin met kleinkinderen. Ze vertelt dat ze het hersenletsel heeft opgelopen in een stressvolle tijd waarin ze door haar eigen broer voor veel geld is opgelicht. Iets waarvan Marjan overtuigd is dat dat een aandeel heeft gehad in het oplopen van NAH. We leren haar kennen in een scene waarin ze een kist beschilderd met haar kleinkinderen, haar eigen kist die ze in huis heeft gehaald. Naast NAH heeft Marjan uitgezaaide borstkanker en een beperkte levensverwachting. De hersenbeschadiging stelt haar in staat om daar wat rigide mee om te gaan, waardoor ze veel sneller schakelt dan haar omgeving, in het proces van haar ziekte. Ze vindt dan ook dat je altijd een keuze hebt in hoe je met dingen omgaat.

Ingrid kreeg hersenletsel door een herseninfarct waardoor haar leven nu compleet anders is. Het komt vaak voor dat relaties NAH niet overleven en Ingrid is letterlijk aan de kant gezet door haar ex partner. NAH bepaalt nu alles, maar Ingrid geeft niet alles uit handen. Zij regisseert haar leven op een andere manier dan Marjan. Ze kiest bewust voor een meer teruggetrokken leven en probeert contacten en prikkels te beperken en structureren uit zelfbescherming. Zo zien we haar stalend een lied op het podium zingen, maar ook de rust die ze dan thuis moet nemen om te herstellen daarna.

Wat alle mensen met NAH ervaren is chaos in het hoofd. Zo omschrijft Ingrid die momenten van chaos als 'een vissenkom rond haar hoofd, compleet met vissen'. Deze ervaringen van zowel Ingrid als een andere speler worden met animaties en sounddesign tot leven gebracht. Zo kan de kijker deze meebeleven en enigszins invoelen wat iemand met NAH doormaakt op dat moment. (Deze scene is beschreven als een van de twee voorbeeldscenes verderop.)

Tegelijkertijd is het voortbestaan van WirWar ook altijd onzeker. Zo zien we het vertrek van Marcel die jaren lid is. Juist omdat het zo lastig is nieuwe theaterstukken onder de knie te krijgen vormt WirWar voor hem weinig uitdaging meer. Wat Wirwar bij elkaar bracht vormt dus net zo goed een bedreiging die altijd sluimerend aanwezig is: de groep geeft en neemt.

Vorm en stijlkeuzes

Er worden zo min mogelijk interviews gehouden. We vertellen het verhaal vooral door het laten zien van echte scene's waarin mensen dingen meemaken, in plaats van dat ze er over te vertellen: show don't tell. Het theater dat ze maken gaat over het leven met NAH, dus vormen die scene's ook een mooie mogelijkheid om NAH onderwerpen in het verhaal te krijgen. Pas op het einde wanneer blijkt dat er nog informatie mist, kunnen we dat nog draaien in een aanvullend interview, maar de film moet dus vooral gedragen worden door het volgen van de deelnemers en wat zich voor de camera afspeelt.

De film wordt dicht op de huid van de deelnemers gefilmd, met het gebruik van vooral wijdere lenzen zoals 24 mm en 35 mm. Tijdens de opnames over het leven van de deelnemers kiezen we vooral voor contrastrijke beelden om de chaos en het contrast in het leven met NAH ook gevoelsmatig in de beelden te krijgen. Er is de beschikking over set vintage lenzen als Helios 44-2, mir -35 f2 en vivitar 28 mm f 2.5. Naast een unieke look and feel, geven ook prachtige en passende lensflairs in tegenlichtsituaties om zo de stijl die we zoeken te benadrukken. We maken zo min mogelijk gebruik van een statief maar draaien vooral handheld en met een easyrig.

Opnames tijdens de theaterrepetities en optredens worden ook vanuit het perspectief van de spelers gefilmd. Dus op het toneel tussen de spelers in plaats vanuit de zaal. De camera zal dus ook deel uit maken van het optreden. Ook deze scenes worden zoveel mogelijk met wijde lenzen en dicht op de huid gefilmd maar zijn rustiger van aard. In deze scenes hoeft niet perse naar contrast te worden gezocht en worden ook rustiger gedraaid met behulp van een easyrig en een gimbal. Zo benadrukt het beeld ook het verschil die de spelers ervaren wanneer ze met met lotgenoten in de theatergroep zijn en met de chaotische wereld 'daarbuiten'.

Voor de animaties hebben de mensen eerst een gesprek met een animator en sounddesigner. Ze beschrijven hoe hun momenten van chaos er uit ziet en klinkt. Na deze briefing gaan de animator en sounddesigner aan de slag om een soortgelijke ervaring te maken, waarbij de kijker enigszins kan invoelen wat iemand met NAH op dat moment meemaakt.

Voorbeeld scenes

Voorbeeld scène 1: chaos bij Ingrid

Ingrid omschrijft het moment van chaos als de vissenkomp, die letterlijk over haar hoofd komt met vissen en al. Dat wordt in deze scene verbeeld. Deze scene is een voorbeeld hoe een animatie en sounddesign gebruikt wordt om de kijker de momenten van chaos in het hoofd van mensen met NAH te laten meebeleven.

We zien Ingrid in de fysiopraktijk waar zij wekelijks onder begeleiding oefeningen doet in een sportzaal. We zien haar even trainen, close up van haar gezicht, close up van armen of benen die een oefening doen.

Er zijn veel prikkels: muziek, mensen die bezig zijn en praten, geluid van fitness apparaten. We zien echter alleen Ingrid, de scene is dicht op de huid gefilmd. We horen dus vooral de prikkelende omgeving om haar heen. Dit geluid wordt gedurende de scene sterker en vloeit in enkele seconden gelijkmatig over naar sounddesign. Sommige geluiden zijn dan ineens harder, krijgen 'reverb' en/of worden geloopt om de prikkelervaring kracht bij te zetten. Op een gegeven moment hoort het geluid bedompt alsof er iets tussen is gekomen, iets dat de oren van Ingrid (en dus de kijker) afschermt. Het geluid wordt gedempt en vervormd; alsof er een vissenkomp rondom het hoofd van Ingrid is gekomen. Nu komt ook het beeld erbij en dat start met een point of view vanuit de ogen van Ingrid die door de vissenkomp heen kijkt. Vanuit daar neemt ook de animatie het geleidelijk over van het beeld. De vissenkomp wordt daarin uitgebreid met alle elementen die Ingrid ervaart tijdens zo'n chaos moment. Letterlijk met een soort van vissen die van links naar rechts zwemmen, gedempt achtergrond geluid met een onderwater klank, etc.

Voorbeeld scené 1: chaos bij Ingrid, vervolg

Dan volgt een harde cut naar een shot waarop Ingrid op de fiets naar huis zit. We horen het geluid nog steeds met effecten, de vissenkomp is er dus nog in geluid. We zien dat Ingrid vermoeid is van alle prikkels.

Harde cut naar haar woonkamer. Het is behoorlijk donker. Ingrid ligt op de bank om weer bij te komen en te landen. Er komt licht van buitenaf door de ramen.

Harde cut naar een point of view van buitenaf naar binnen gefilmd. We zien kijken door de vitrage naar binnen en zien Ingrid vanuit daar op de bank liggen. Haar hond komt bij haar liggen.

Zo zijn we als kijker weer terug gebracht vanuit het hoofd van Ingrid naar de 'normale' wereld. We zijn weer kijker in plaats van deelnemer worden.

Voorbeeld scenes

Voorbeeld scené 2: van de theaterwereld naar de echte wereld; soms zijn spelers van WirWar, binnen het theater tot dingen in staat die ze normaal gesproken nauwelijks zouden kunnen - *deze scene laat zien hoe de montage van de documentaire de wereld binnen WirWar, de theaterwereld verbind aan de 'buitenwereld', de 'normale' wereld. Door deze verbindingen krijgen de scenes eenheid en vormen ze een verhaallijn zijn plaats van dat het losstaande scenes blijven.*

We zien speelster Marcella in een kleedkamer. Er ligt kleding, een tas er is een spiegel met daaromheen verlichting zoals dat alleen in een kleedkamer is. Ze deelt de kleedkamer met andere spelers maar Marcella zit in haar eigen wereld. Close ups van haar handen tonen hoe ze druk door een boekje met aantekeningen heen bladert. Een close up van haar gezicht laat zien: ze is nerveus. Een close up van haar voet laat zien hoe ze haar voet vanaf haar tenen constant op en neer beweegt om de zenuwen af te voeren uit haar lijf. De camera gaat terug naar haar handen. We zien haar met een pen in het boekje schrijven. Ze past een bestaande tekst aan. De camera gaat nog dichterbij de tekst, zodat we daar delen uit kunnen lezen. Het is geen overduidelijk geen alledaagse tekst maar een theatertekst, iets poëtisch. Ook zien we de tekst vol spel- en taalfouten zitten.

Dan zien we vanuit een donker gedeelte een rood gordijn. Er is geroezemoes van een zaal mensen, achter het gordijn. Daardoor kan het niet anders dan dat we in de coulissen staan. Het gordijn gaat open, de ruimte vult zich met licht. De camera loopt met Marcella mee het podium op. We zien Marcella op het podium. Haar zenuwen zijn verjaagd door adrenaline. Zonder boekje brengt ze de tekst die we nog herkennen uit de vorige shots ten gehore. Zo nerveus en onzeker ze nog oogde in de kleedkamer, zo daadkrachtig en zelfverzekerd brengt ze nu de tekst, foutloos en met vuur naar haar publiek.

We zien haar weer van een afstandje op het podium, de camera vanuit de coulissen. Er klinkt applaus.

Voorbeeldscene 2, vervolg.

Het applaus klinkt nog steeds maar we zien een scherm van een laptop (L-cut). Het applaus ebt langzaam weg en twee handen die we herkennen uit de vorige shots, liggen roerloos voor het toetsenbord. Een cursor staat op een zelfde plek en knippert. Daar boven staat getypt 'Geachte heer Visser,' maar meer is er nog niet te zien.

Vingers typen op een toetsenbord, maar houden na enkele aanslagen op. Enkele aanslagen op backspace. Weer enkele aanslagen op de letters. In close up zien we een eerste zin ontstaan, twijfelachtig en met spelfouten. Dan weer roerloze vingers bij de toetsen. Enkele aanslagen op backspace. Enkele aanslagen op letters. Weer aanslagen op backspace, maar nu zijn het er veel meer dan enkele. Close up van 'Geachte heer Visser,'.

Wijd shot van Marcella thuis, aan haar tafel in de woonkamer. Ze klapt de laptop dicht en loopt weg. De lege kamer is nog seconden lang te zien. Een kat staat op en loopt ook de kamer uit, blijkbaar op zoek naar Marcella.

Visual evidence / moodboard

Hieronder volgen twee moodboards die de gekozen vorm en stijl visualiseren. De spelers leven als het ware in twee verschillende werelden, zoals gezegd de wereld van WirWar en de wereld 'daar buiten'. Daar ervaart iedereen een contrast in. Om dat contrast in de film te benadrukken krijgen de scènes in deze werelden dus een andere stijl, zoals beschreven in Vorm en stijlkeuze.

Vandaar ook twee moodboards in plaats van één, te beginnen met het moodboard voor de wereld buiten WirWar:

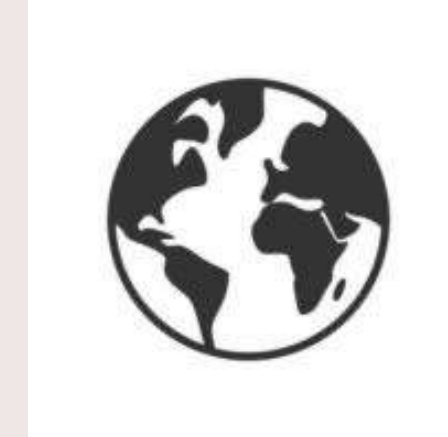

En het moodboard voor de scene's gedraaid binnen de groep WirWar:

Beoogd bereik

De laatste documentaire van maker Joost Ooijman is vertoond op NPO 2 extra, opgenomen op [2doc.nl](https://www.2doc.nl) en Makers van morgen. Recent is bekend geworden dat de documentaire 4 oktober ook vertoond wordt op het internationaal filmfestival GoShort 2024, waar hij meedingt naar het Gouden Hert, een prijs voor filmmakers.

Op basis daarvan dienen we de film wederom in voor:

- lineaire TV
- Online platformen als [2doc.nl](https://www.2doc.nl)
- Nationale filmfestivals
- Internationale filmfestivals
- Vertoningen van de hele film of delen daaruit aan zorgprofessionals en studenten
- Kleinschaliger vertoningen voor live publiek waarna discussie plaatsvindt met spelers en publiek